ENTITATEA UMANĂ

Praga, 20 martie 1911

În acest ciclu de conferinţe avem de tratat o temă extrem de apropiată omului. Vom vorbi despre entitatea omului însuşi, despre ceea ce se referă la viaţa omenească. Pe cât de aproape atinge acest subiect omul – deoarece este vorba de el însuşi –, tot pe atât de greu este de abordat. Chiar şi numai o privire asupra imperativului „Cunoaşte-te pe tine însuţi", care a răsunat în toate timpurile, coborât spre om din înălţimi mistic-oculte ne arată că această cerinţă este valabilă pentru toate epocile, că autocunoaşterea, cunoaşterea adevărată a entităţii proprii este un proces foarte greu pentru om. Nu este vorba aici numai de cunoaşterea de sine personală, ci mai cu seamă de cunoaşterea entităţii omeneşti. Eterna repetare a preceptului „Cunoaşte-te pe tine însuti" ne arată că omul este foarte departe de el însuşi, că el trebuie să parcurgă o cale lungă spre propria sa înţelegere. Acesta cste motivul pentru care consideraţiile pe care le vom face în aceste zile vor trata, la rândul lor, lucruri îndepărtate, pentru care vom avea nevoie de multe explicatii.

Din această cauză am decis să abordez această temă numai după o lungă pregătire şi după o matură chibzuinţă. Dacă vrem să ajungem la o abordare reală avem nevoie neapărat de ceva ce este adeseori ignorat în abordarea ştiinţifică obişnuită: veneraţia pentru fiinţa umană – nu pentru individ, mai ales când acest individ suntem noi înşine, ci pentru fiinţa umană în general. Va fi o condiţie de bază pentru viitoarele noastre abordări de a avea veneraţie pentnt entitatea umană, în cel mai pur înţeles al acestei expresii.

Adevărata veneraţie se va naşte numai dacă vom face abstracţie de felul în care apare fiinţa umană în viaţa de toate zilele. Trebuie - să ne putem ridica până la ideea că omul, cu toată evoluţia lui trecută, nu este aici pentru el însuşi, ci pentru revelarea spiritului întregii lumi, a spiritului divin al întregii lumi: Acest om este revelaţia divinităţii cosmice! Şi dacă el spune că aspiră la cunoaşterea de sine, la a deveni din ce în ce mai desăvârşit – în sensul antroposofic al cuvântului – nu trebuie să rezulte că o face din simplă curiozitate şi nici din dorinta de a afla ce este omul, ci trebuie să simtă ca pe o datorie de a modela cât mai bine această realizare, această revelaţie a spiritului lumilor în om, să operfectioneze din ce în ce mai mult, pentru a găsi un sens în cuvintele: „A rămâne neştiutor înseamnă a păcătui împotriva vocaţiei hotărâtă de divinitate". Căci spiritul lumilor a pus în noi forţa cunoaşterii. Dacă nu vrem să dezvoltăm această cunoaştere, refuzăm să fim revelaţia spiritului divin, ceea ce, de fapt, nu ne este îngăduit, şi în acest caz devenim din ce în ce mai mult caricatura lui. Este de datoria noastră să ne transformăm neîncetat, în asa fel încât să devenim o reflectare a spiritului universal. Numai dacă putem să dăm un înţeles cuvintelor „a deveni o imagine a spiritului universal", dacă devine important pentru noi să spunem „trebuie să cunoaştem, este de datoria noastră să cunoaştem", doar atunci vom putea încerca în mod corespunzător acest sentiment de veneraţie faţă de fiinţa umană. Pentru cel care vrea să cuprindă viaţa şi entitatea omului dintr-un punct de vedere ocult, această pătrundere cu veneraţie fată de natura omenească este o necesitate absolută, pentru că numai ea este capabilă să trezească în noi ochiul spiritual, posibilităţile noastre plenare de viziune spirituală, adică să trezească acele forţe care să ne lase să pătrundem în profunzimile spirituale ale naturii omeneşti. Dacă un cercetător al spiritului, un clarvăzător, nu ar putea să venereze în cel mai înalt grad natura umană, nu ar fi capabil să pătrundă până în cele mai intime fibre ale sufletului, cu veneraţie pentru această natură, i-ar rămâne închis ochiul spiritual pentru tot ce priveşte entitatea mai profundă a omului, oricât de deschis ar fi pentru unele din tainele spirituale ale Universului. Sunt mulţi clarvăzători care pot vedea în ambianţa spirituală a existenţei noastre. Dacă nu au această veneraţie, ei nu pot

însă pătrunde în profunzimea firii umane şi nu pot spune nimic corect în ceea ce priveşte entitatea umană.

În sens exterior, ştiinţa vieţii se cheamă „fiziologie". Această ştiinţă a vieţii nu va fi abordată aici în felul în care o vede stiinţa exterioară, ci în felul în care ea se oferă privirii spirituale, astfel încât, de la aspectul exterior al omului, de la forma şi funcţiile organelor lui, vom privi mereu spre baza spirituală, suprasensibilă a organelor, a formelor de viaţă, a proceselor vitale. Întrucât nu avem intenţia de a construi aici o „fiziologie ocultă" subiectivă, va fi necesar să facem une]e referiri la lucruri care la început vor suna celor neiniţiaţi ca neverosimile. Trebuie să mentionăm că acest ciclu de conferinţe, mai mult decât altele pe care le-am ţinut până acum, constituie un *întreg* şi că nu putem nici discuta, nici face critici pe marginea conferinţelor izolate – şi în special a celor de început –, pentru că unele lucruri pe care le vom aborda în acest ciclu de conferinţe va trebui să le spunem fără prejudecăţi şi nimic nu trebuie tratat în mod izolat. Din această cauză fiziologia ocultă trebuie abordată altfel decât o fiziologie exterioară. Principiile de bază pe care le vom expune la început vor fi confirmate de ceea ce va fi spus la sfârşit. Şi nu vom urmări o „linie dreaptă de la început până la sfârşit", ci vom parcurge un drum circular, care ne va conduce, în cele din urmă, de unde am pornit.

Ceea ce prezentăm aici este o meditaţie asupra omului. La început omul ne întâmpină prin forma sa exterioară perceptibilă simţurilor exterioare. Ştim că observaţia laică pur exterioară a omului s-a îmbogăţit mult datorită cercetării ştiinţifice. Deci, ceea ce ştim astăzi în mod exterior despre om, prin experienţă şi prin observaţie exterioară, trebuie constituit din ceea ce laicul este capabil să observe la sine şi la alţii şi din ceea ce are de spus ştiinţa în aceste domenii, care obţine rezultate folosind metode şi instrumente demne de toată admiratia.

Dacă punem la un loc mai întâi pentru omul exterior tot ce se poate vedea din punct de vedere laic, ceea ce, poate, acesta a învăţat despre fiinţa umană din unele cărţi de popularizare, vom înţelege că de la început se atrage atenţia asupra faptului că prin însăşi forma sa exterioară, aşa cum ne întâmpină în lumea exterioară, el reprezintă o dualitate. Şi este indispensabil ca cel ce vrea să forţeze profunzimile naturii umane să conştientizeze, la rândul lui, că omul exterior, cu aspectul şi conformaţia sa, reprezintă, în fond, o dualitate.

Primul lucru ce poate fi distins clar la om este faptul că posedă organe – creierul şi măduva spinării – închise în formaţiuni osoase, care le protejează împotriva lumii exterioare. Văzute din profil, ne putem reprezenta ceea ce aparţine acestor organe în felul următor (vezi figura): *a* reprezintă ansamblul vertebrelor suprapuse, formând coloana vertebrală, iar *b* bolta craniană şi oasele capului. În acest canal format prin suprapunerea vertebrelor şi din oasele craniene se găseşte închis tot ce ţine de creier şi de măduvă. Nu putem observa omul fără a ne da seama că tot ce ţine de acest domeniu formează un tot, închis în sine, şi că tot restul corpului omenesc, care poate fi în strânsă legătură cu această primă formatiune – gât, trunchi, membre –, este legat de sistemul nervos prin formaţiuni mai mult sau mai puţin filiforme sau plate (sub formă de bandă). Acestea trebuie să străpungă mai întâi învelişul protector, pentru a realiza o legătură între partea închisă în interiorul acestei formaţiuni osoase şi ceea ce se leagă de

ea ca natură umană exterioară. Astfel, putem spune: Chiar pentru observaţia superficială, omul apare ca o dualitate. O parte se găseşte în interiorul formaţiunilor osoase menţionate, în învelişul protector solid şi sigur, iar cealaltă parte în afara acestuia.

Trebuie să aruncăm mai întâi o privire sumară asupra a ceea ce se găseşte în interiorul acestei formaţiuni osoase. Putem distinge din nou două organe: marea masă a creierului, închisă în cutia craniană, şi măduva, legată organic de creier, şi care este suspendată în canalul vertebral ca o excrescenţă filiformă a primului. Diferenţiind aceste două formaţiuni, trebuie să atragem atenţia asupra unui lucru pe care ştiinţa exterioară nu este obligată să-l remarce, spre deosebire de ştiinţa ocultă, care trebuie să pătrundă în profunzimea fiinţei, şi anume că tot ceea ce spunem despre om se referă *numai* la el. În momentul în care pătrundem în profunzimea diferitelor organe, descoperim că, la om, ele pot avea o cu totul altă sarcină, în semnificaţia lor adâncă, decât corespondentele sale din regnul animal. Cel care observă lucrurile prin intermediul ştiintei exterioare, va spune: Ceea ce ai afirmat aici se poate spune şi cu privire la animale. Dar ceea ce se spune despre esenţa unui organ uman nu poate fi spus în acelaşi mod pentru animal, dacă se pătrunde mai adânc în probleme. Observaţia ocultă are sarcina de a privi animalul în sine şi de a vedea apoi dacă ceea ce se poate spune despre măduva şi creierul uman este valabil şi pentru animal. Din faptul că animalele apropiate omului au o măduvă şi un creier nu se poate trage concluzia că, în semnificaţia sa profundă, sarcina acestor organe este aceeaşi. Să folosim o comparape: cu un cutit se poate, la fel de bine, tăia un viţel sau răzui o pată. În ambele cazuri avem de-a face cu un cutit. Cel care priveşte numai forma obiectului, poate gândi că în ambele cazuri este vorba de acelaşi lucru, de un cuţit. Cel ce se aflã pe tărâmul ştiinţei exterioare va spune că în ambele cazuri este vorba de o măduvă şi de un creier. El va gândi că, de vreme ce ambele organe există atât la animal cât şi la om, ele au aceeaşi funcţie. Dar acest lucru nu este adevărat; este o atitudine care a devenit de uz curent în ştiinţa exterioară şi care a condus la unele inexactităţi care nu vor putea fi corectate decât atunci când ştiinţa exterioară va consimţi să fie de acord cu învăţămintele profunde ale cercetării suprasensibile asupra fiinţelor.

Dacă luăm în considerare creierul şi măduva, separat, vom remarca cu uşurinţă un adevăr asupra căruia observatori ai naturii ne-au atras atenţia de acum mai bine de o sută de ani. Se poate spune, cu o anumită justificare: Dacă se contemplă creierul, acesta ne apare ca o măduvă transformată. Să ne amintim că Goethe, Oken şi alţi observatori ai naturii au arătat că este o oarecare asemănare între forma oaselor craniului şi vertebre. De exemplu, Goethe, care a analizat cu atenţie asemănările de formă între organe, a fost de la început frapat de faptul că, dacă ne imaginăm o vertebră transformată, turtită şi umflată, poate apărea forma unui os cranian, astfel încât, dilatând o vertebră în toate sensurile pentru ca ea să capete prin aceasta proeminenţe, devenind însă plată în prelungirile sale, se poate obţine treptat dintr-o vertebră un os cranian. Astfel, oasele craniene pot fi considerate, dintr-un anumit punct de vedere, vertebre transformate. După cum putem aprecia oasele craniene care înconjoară creierul ca vertebre transformate, la fel ne putem imagina masa măduvei, dilatată în diverse feluri, diferenţiată, complicată, şi obtinem într-un anumit sens creierul, prin modificarea măduvei, ca şi când am spune că dintr-o plantă, care nu are la început decât frunze verzi, creşte o floare. Astfel am putea gândi că, prin această modificare, întregul creier este posibil să fie transformat prin ridicarea măduvei la trepte superioare; ea a devenit creier. Vă voi spune mai târziu cum poate fi apreciat în mod ştiinţific acest lucru. Acum, deci, ne putem reprezenta că putem privi creierul nostru ca pe o măduvă diferenţiată.

Să analizăm ambele organe din acest punct de vedere. Care din ele ar putea fi considerat ca fiind cel mai tânăr? Aceasta este întrebarea pe care trebuie să ne-o punem. Fără îndoială, nu

este cel care are forma derivată, ci acela care prezintă forma originară. Deci măduva, fiind în prima sa etapă de dezvoltare, este mai tânără, în timp ce creierul este în cea de a doua etapă. El a parcurs deja stadiul de măduvă – este o măduvă transformată –, trebuie deci să-l considerăm ca fiind mai vechi. Altfel spus, dacă tinem seamă de această dualitate pe care o întâlnim la om – creier şi măduvă – putem spune: Toate structurile, toate forţele care au dus la formarea creierului trebuie să fie mai vechi, căci într-o etapă anterioară ele au trebuit să contribuie la structurarea măduvei şi apoi au acţionat pentru a transforma această măduvă în creier.

Ajungem la încă o concluzie: măduva noastră actuală nu a progresat îndeajuns pentru a atinge al doilea nivel; ea a rămas la etapa de măduvă. Şi, dacă vrem să exprimăm acest lucru în mod pedant, vom spune că în coloana vertebrală avem o măduvă de rangul întâi, iar în creier o măduvă de rangul al doilea, o măduvă transformată, îmbătrânită, devenită creier.

Am arătat prin aceasta ce trebuie luat în considerare când privim în mod obiectiv organul închis în acest înveliş osos protector. Acum să examinăm un alt aspect, pe care îl întâlnim la început numai în domeniul ocultismului. Vorbind despre creier şi despre măduvă aşa cum am procedat, se ajunge la o altă problemă. Când are loc o asemenea transformare, adică remodelarea unui organ de la un prim stadiu la un al doilea stadiu, procesul de dezvoltare poate fi progresiv sau regresiv. Adică, evoluţia poate conduce un organ la trepte superioare de perfecţionare sau la degenerare, la atrofiere treptată. Să ne referim la măduvă; ea ne apare ca un organ relativ tânăr, care nu a ajuns încă la stadiul de creier. Putem însă privi lucrurile în două feluri: măduva ar putea avea în ea forţele pentru a deveni, ea însăşi, cândva, creier, ca acesta de acum, dar ar putea, le fel de bine, să nu aibă această predispoziţie şi să nu ajungă la un al doilea stadiu de dezvoltare. Ea ar fi atunci pe drumul decrepitudinii, fiind destinată să atingă doar primul stadiu de dezvoltare şi să nu ajungă la cel de al doilea. Dacă ne gândim cum creierul nostru actual a avut cândva funcţia unei măduve, măduva a avut, fără îndoială, forţa de a se dezvolta şi de a deveni creier. Dar, în ceea ce priveşte măduva actuală, contemplaţia ocultă ne spune că ea nu poartă în sine predispoziţia spre o dezvoltare progresivă, ci se pregăteşte să-şi încheie evoluţia la stadiul atins. Dacă îmi permiteţi să utilizez o exprimare grotescă, aş spune că omul nu trebuie să creadă că actualul cordon medular se va dezvolta cândva ca un creier. Vom vedea care sunt cauzele ce stau la baza consideraţiunilor oculte, pentru a putea face această afirmaţie. Dar, prin simpla comparare a formelor acestui organ la om şi la speciile animale primitive – unde apare pentru prima dată –, se dezvăluie deja o indicaţie exterioară privind cele spuse acum. Dacă luati ca punct de referintă un şarpe, vedeţi cum coloana sa, formată din nenumărate inele, începe în partea posterioară a capului, este umplută de măduvă şi parcurge un drum continuu înainte şi înapoi. La om, în schimb, din locul unde se articulează cu creierul, măduva se depărtează, coborând şi subţiindu-se tot mai mult. Ea prezintă din ce în ce mai puţin distinct forma pe care o avea la capătul de sus. Observaţia exterioară ne arată, de asemenea, că în acest drum spre înapoi, la şarpe, se poate vedea un fel de degenerare. Acesta este modul de comparare exterior, şi vom observa cum lucrează contemplaţia ocultă asupra celor de mai sus.

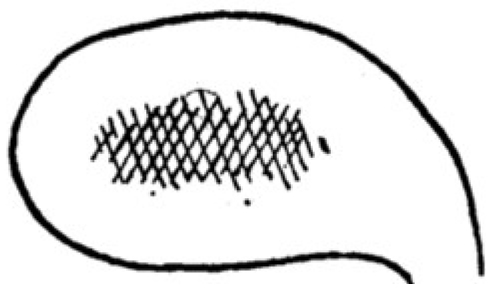
Ţinând seama de cele arătate, vom putea spune că, în formaţiunea osoasă craniană, am închis o măduvă care a devenit creier printr-o dezvoltare progresivă, o măduvă care a ajuns la o a doua treaptă a dezvoltării sale. Dar există şi o a doua încercare de a forma un creier asemănător în măduva spinării; trebuie să repetăm: această încercare arată că nu poate să reuşească, că măduva de acum nu se ridică până la nivelul unui creier adevărat.

Să trecem acum la alte aspecte, pe care le putem cunoaşte tot prin observaţia laică, exterioară; să încercăm să aprofundăm sarcina pe care o au de îndeplinit creierul şi măduva. Este mai mult sau mai puţin ştiut că instrumentul activităţilor sufleteşti superioare are o anumită legătură cu creierul, că aceste activităţi sunt dirijate de organele creierului. Oricine ştie, de asemenea, că acţiunile sufleteşti inconştiente sunt dirijate de măduvă, mai precis, este vorba de acea activitate care are loc atunci când impresia exterioară este urmată imediat de acţiune, fără reflecţie. Când vă înţepati, vă retrageţi imediat mâna, tresărind. Între înţepătură şi tresărire nu este timp pentru reflecţie. Aceste activităţi sufleteşti sunt acceptate cu o anumită justificare, chiar şi de către ştiinţa oficială, printre funcţiile medulare. Dar există alte activităţi sufleteşti, în cadrul cărora între impresie şi gest se inserează o reflecţie mai adâncă. Gânditi-vă la artistul care observă natura exterioară, forţându-şi simţurile. El culege nenumărate impresii. După aceea, trece mult timp până când îşi transformă impresiile în activitate sufletească. Şi de-abia după un alt interval de timp fixează printr-o activitate exterioară ceea ce s-a elaborat în sufletul său. Între impresiile exterioare şi ceea ce omul face sub influenţa lor se intercalează o activitate sufletească bogată. Acelaşi lucru se întâmplă în domeniul cercetării ştiinţifice, dar şi în cazul oricărui om care reflectează la ceea ce are de făcut, fără a reacţiona impulsiv la impresiile sale exterioare. El nu se dezlănţuie ca un taur furios la vederea culorii roşii, printr-o mişcare reflexă, ci reflectează la ceea ce are de făcut. De fiecare dată când se intercalează actul reflecţiei, vorbim de creier ca instrument al activităţii sufletesti.

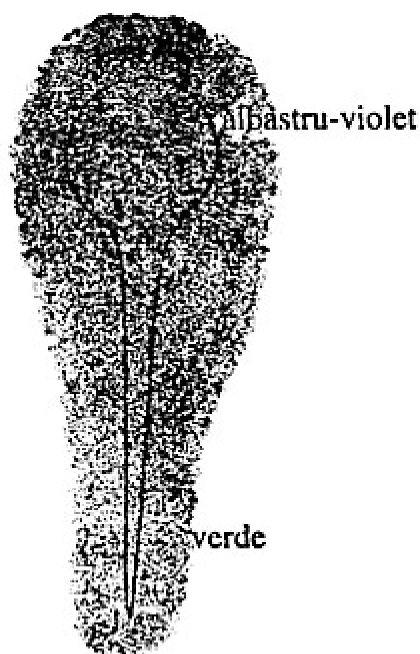
Dacă pătrundem şi mai adânc în problemă, ne vom întreba cum se prezintă această activitate sufletească pentru care utilizăm creierul. Noi o percepem în două feluri. O dată, în viaţa de veghe din timpul zilei, când acumulăm impresii exterioare prin simţuri şi le elaborăm, prin reflecţii cât mai raţionale, cu ajutorul creierului. Vorbind în limbajul curent, trebuie să ne reprezentăm aceste impresii exterioare intrând prin porţile simţurilor şi declanşând anumite activităţi în sufletul nostru. Dacă am urmări numai ceea ce se întâmplă în organizarea exterioară, am vedea cum creierul este pus în mişcare de acest aflux nestăvilit de impresii exterioare şi cum el le elaborează prin reflecţie. La acest produs se asociază celelalte urmări ale acestor impresii, mai puţin supuse raţiunii, adică fapte şi gesturi pe care le atribuim mai degrabă măduvei, ca instrument. O a doua activitate care se interferează în viaţa omului, aşa cum este ea în prezent, este cea de imagini a visului, inserată între activitatea conştientă a zilei şi cea a somnului inconştient. Această viaţă de vis se inseră într-un mod uimitor între viaţa conştientă – care utilizează din plin instrumentul creierului – şi viaţa inconştientă din timpul somnului. Să vorbim acum, pe scurt, despre această viaţă de vis, din punctul de vedere al unui cercetător laic.

Vedem că întreaga viaţă de vis are o asemănare remarcabilă, pe de o parte, cu acea activitate sufletească subordonată pe care o legăm de măduva spinării. Imaginile de vis nu apar în sufletul nostru ca reprezentări provenind din reflecţie, ci au un caracter de necesitate, asemănător mişcării mâinii care goneşte o muscă aşezată pe faţă. Este o mişcare reflexă, de apărare. În viaţa de vis este vorba de altceva, având de asemenea caracterul de necesitate nemijlocită. Nu apare o acţiune, ci în orizontul nostru sufletesc apare o imagine. Aşa cum în conştienţa de veghe nu avem de-a face cu o influenţă produsă de reflecţie asupra mişcării mâinii, pe care o facem din necesitate, tot atât de puţin putem influenţa imaginile care apar şi dispar în viaţa haotică de vis. Am putea spune că atunci când observăm un om în timpul vieţii conştiente de veghe şi îi vedem mişcările reflexe, totalitatea gesturilor şi a expresiilor fizionomice – realizate fără controlul raţiunii –, avem de-a face cu o sumă de acţiuni sufleteşti care se integrează cu necesitate în acest om. Să privim acum un om care visează. Este vorba de o sumă de imagini care acţionează în fiinţa lui cu caracter de imagine şi nu de acţiune. Vom înţelege deci că, aşa cum în viaţa conştientă din timpul zilei omul are unele gesturi care se

declanşează fără reflecţie, tot astfel, într-o lume a imaginilor, apar reprezentări de vis haotice; care se întrepătrund.

Dacă ne-am îndrepta acum atenţia asupra creierului şi l-am considera ca pe un instrument al conştienţei de vis, ce ar trebui să facem? Ar trebui să ne imaginăm că în creier se află ceva care se comportă ca măduva noastră, care împinge la acţiuni inconştiente. În acest fel trebuie să privim creierul: în primul rând ca pe un instrument al vieţii conştiente, din starea de veghe, când se elaborează reprezentările controlate de raţiune, în al doilea rând ni-l imaginăm ca având la bază o măduvă aflată acolo într-un mod tainic şi care nu se manifestă ca măduvă, ci stă înghesuită în creier şi nu declanşează acţiuni. În timp ce măduva spinării conduce la *acţiuni*, în ciuda faptului că acestea nu sunt controlate prin raţiune, creierul dă naştere, în acest caz, numai la *imagini*. Ceea ce se constituie ca o bază ascunsă a creierului rămâne în acest caz la mijloc de drum. Nu am putea deci spune că viaţa de vis ne conduce la situaţia de a putea să facem aluzie la această măduvă a spinării care se află la baza creierului? Când socotim creierul – în forma sa actuală – drept instrument al vieţii conştiente din timpul stării de veghe, îl vedem aşa cum ne-ar apărea dacă l-am scoate din cutia craniană. Dar când viaţa de veghe se stinge, înseamnă că aici trebuie să mai fie ceva. Într-adevăr, observaţia ocultă ne arată că în creier se găseşte o măduvă tainică ce cheamă visul la viaţă. Dacă am vrea să prezentăm schematie această cituaţie, ar trebui să arătăm că în creierul reprezentărilor, al vieţii conştiente din starea de veghe, există o măduvă veche, invizibilă pcntru percepţia exterioară, amplasată acolo în mod misterios. Vreau să afirm, deocamdată ca ipoteză, că această măduvă intră în acţiune atunci când omul doarme şi visează, şi că în acest timp acţionează atât cât îi este permis unei măduve. Dar, deoarece este înghesuită în creier, ea nu conduce la acţiuni, ci numai la imagini, şi numai la acţiuni sub formă de imagini; căci în vis acţionăm numai în imagini. Astfel, această viaţă aparte, ciudată, haotică, pe care o trăim în vis, ne indică faptul că la baza creierului nostru - pe care, pe bună dreptate, îl socotim instrumentul stării de veghe - se află un organ misterios care este, poate, formaţiunea mai veche din care s-a dezvoltat creierul şi care iese astăzi la iveală când formaţiunea mai nouă tace. Aceasta ne arată ce era odinioară creierul. Măduva acţionează, în măsura în care poate, fiind înghesuită în creier. Ea nu produce acţiuni finite, ci doar imagini.

În acest fel, observarea însăşi a vieţii ne face să distingem chiar şi în evoluţia creierului două trepte. Existenţa visului ne duce la concluzia că în evoluţia lui creierul a parcurs două trepte şi că s-a dezvoltat până la viaţa diurnă a stării de veghe. Dar atunci când viaţa de zi păstrează tăcerea, vechiul organ se mai manifestă în viaţa de vis. Noi am creat, în primul rând, *tipuri* din ceea ce ne-a furnizat observarea exterioară a lumii. Aceasta ne arată că însăşi observarea sufletului adaugă un sens la ceea ce ne poate oferi observarea exterioară a formei: anume că viaţa conştientă de veghe se raportează la cea de vis, aşa cum creierul aflat la cea de a doua treaptă a dezvoltării sale se raportează la vechea măduvă a spinării, rămasă la prima treaptă de dezvoltare. Într-un mod uimitor, viziunea ocultă, clarvăzătoare, ne poate servi drept bază pentru observarea integrală, esenţială, a naturii umane, în măsura în care se exprimă în organele închise în masa osoasă a craniului şi a coloanei vertebrale. Ştim din ştiinţa spiritului cum corpul vizibil al omului este doar o parte a întregii fiinţe omeneşti şi că, în momentul în care se deschide ochiul clarvăzător, corpul fizic apare înconjurat de un organism suprasensibil, numit grosier „**aura** umană". Menţionăm aceasta aici doar ca un fapt. Vom reveni asupra lui mai târziu, pentru a vedea în ce măsură are o justificare. Această aură umană, prin intermediul căreia omul fizic apare ca un nucleu, se arată ochiului clarvăzător în diferite culori. Dar nu trebuie să ne imaginăm că s-ar putea realiza vreodată o imagine a acestei aure: culorile sunt într-o continuă schimbare şi acesta este motivul pentru care orice încercare de a-i face un tablou în culori ar fi doar o aproximare. Este ca şi cum am vrea să pictăm fulgerul: întotdeauna suntem obligati să-l reprezentăm printr-o formaţiune rigidă. Aşa cum fulgerul nu poate fi redată prin pictură, şi mai putin poate fi redată **aura**, deoarece culorile sunt extrem de instabile şi mobile. Ele nu pot fi descrise decât eventual în termeni simbolici.

Culorile aurei prezintă diferenţe remarcabile în raport cu caracterul de bază al organismului uman. Este interesant să ne referim la imaginea aurei, aşa cum rezultă pentru ochiul clarvăzător, când ne reprezentăm, acum privite din spate, craniul şi coloana vertebrală. Această parte a aurei nu poate fi descrisă decât spunând că ea este înglobată în **aura** luată în întregul său. Chiar dacă ne imaginăm culorile aurei în continuă mişcare, putem totuşi indica, de exemplu, o culoare dominantă pentru partea inferioară a coloanei vertebrale: i-am putea spune verzuie. Se poate preciza, de asemenea, o altă nuanţă, care nu se vede în nici o parte a corpului atât de clar cum apare la cap – un albastru-violet. S-ar putea compara acest albastru-violet cu nuanţa culorii florii de piersic, dar numai cu aproximaţie. Între albastrul-violet al părţii superioare a craniului şi verdele bazei coloanei se află alte nuanţe, care sunt greu de descris, deoarece ele nu apar în mod curent în lumea simţurilor. De exemplu, verdele este urmat de o altă culoare, care nu este nici verde, nici albastru sau galben, dar poate fi un amestec din toate acestea. Repet, în acest spaţiu intermediar sunt culori inexistente în lumea fizico-senzorială. Dacă este greu de descris ce se găseşte aici, se poate spune cu certitudine că,

pornind de la această măduvă dilatată (creier – n.tr.), am putea începe cu albastru-violet, pentru a ajunge la baza coloanei, unde vom găsi o nuanţă verzuie.

Vreau să adaug un fapt, pe lângă ceea ce am spus astăzi în legătură cu observaţia exterioară a formei şi ţinutei omului. Vom încerca să meditäm asupra celorlalte părţi ale fiinţei umane, care se leagă de cele discutate – gât, trunchi, membre ete. –, ca reprezentând al doilea aspect al dualităţii umane, pentru a ajunge să înţelegem, în cele din urmă, ce înseamnă pentru noi cooperarea celor două părţi.